

Asia: VN/34927/2022

Lausuntopyyntö VNa maatalouden ja matkailun alaan kuuluvista kausiluonteista toimintaa sisältävistä toimialoista annetun VNan muuttamisesta

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Arktiset Aromit ry kiittää mahdollisuudesta antaa lausunto kausityöesityksen muutosehdotuksesta ja pitää sen tavoitetta erittäin tärkeänä. Arktiset Aromit ry on laatinut lausunnon yhteistyössä jäsenyritystensä kanssa.

Arktiset Aromit ry kiinnitti huomiota siihen, että muutosehdotuksen kokonaisvaikutusten arviointia ei ole tehty lainkaan. Muutosehdotuksen lausuntopyynnön jakelusta puuttuivat luonnonmarja-alan yritykset, joita muutos erityisesti koskettaa, eikä yrityksiä myöskään kuultu vaikutusten arvioinnissa taustamuistiota laadittaessa.

Arktiset Aromit ry korostaa, että yritysvaikutusten lisäksi muutoksella olisi merkittäviä vaikutuksia myös alueiden työllisyyteen ja aluetalouteen, mikäli yritykset joutuvat vaikeuksiin poimijoiden heikentyvän saatavuuden vuoksi. Kokonaisuuden arvioinnissa on käytävä lävitse poimijoihin kohdentuvien vaikutusten lisäksi myös laajemmat vaikutusarviointit, joissa tiedostetaan vaikutukset kunta- ja aluetalouteen, työllisyyteen ja alueiden yritysten toimintaedellytysten laajempaan muutokseen. Samalla on huomioitava vaikutukset myös kotimaisen marjan jalostustyölle, johon tehty ja parhaillaan tekeillä mittavia investointeja, sekä mahdolliselle kilpailukyvyn menetykselle, joka voisi johtaa jopa kotimaisen marjan katoamiseen markkinoilta.

Arktiset Aromit ry huomauttaa, että oikeudenkäytössä on voimassa syyttömyysoletus. Esiin noussut ja asetusmuutosehdotusta vauhdittanut marja-alaan liittyvä rikosepäily on erittäin vakava ja tuomittava asia, mikä on tutkittava perusteellisesti ja kaikki siihen viittaava toiminta on pystyttävä jatkossa ehkäisemään. Kuitenkin, tutkinnan ollessa kesken, on kohtuutonta tehdä iso muutos, joka mahdollisesti ajaa koko luonnonmarja-alan toiminnan alas, mukaan lukien poimijoiden asiat vastuullisesti hoitaneet yritykset. Arktiset Aromit ry peräänkuuluttaa myös viranomaisten vastuuta omista laiminlyönneistään, joista syyttömät yritykset eivät saa joutua kärsimään.

Työsuhdemalliin siirtymistä harkittaessa on tarpeen kuulla poimijoiden mielipiteitä. Yritysten poimijoilta saamien kommenttien mukaan Suomessa vallinnut käytäntö, jota on valvottu vuodesta

2021 marjalain puitteissa, on toivotumpi vaihtoehto kuin Ruotsissa käytössä oleva työsuhdemalli, jossa on ilmennyt epäkohtia ja ongelmia. Ruotsin työsuhdemalli ei ole myöskään verrannollinen Suomen työsuhdemalliin, joka olisi Suomessa huomattavasti raskaampi yrityksille sekä poimijoille. Ruotsissa poimijat ovat työsuhhteessa thaimaalaiseen yritykseen ja palkat sivukulut ovat olennaisesti pienemmät kuin Suomessa.

Poimijoille vuonna 2022 tehdyn kyselyn mukaan Suomessa poimijoille jää paremmat nettotulot, kustannukset ovat pienemmät, järjestelmä on läpinäkyvämpi, Suomen järjestelmä ja uusi marjalaki suojelee riittävästi poimijoiden oikeuksia ja on sopiva ja reilu metsämarjojen poimintaan. Kaikilla kyselyyn vastanneilla 101 poimijalla oli poimintakokemusta sekä Ruotsista että Suomesta, ja kaikki pitivät Suomen mallia parempana.

Yritykset ovat olleet yhteydessä Thaimaan työministeriöön, eivätkä Thaimaan viranomaiset vaadi työsuhdetta. Saamiemme tietojen mukaan taustamuistiossa mainittu tieto työsuhdevaatimuksesta ei vastaa tämänhetkistä tilannetta, eivätkä Suomen viranomaiset ole olleet yhteydessä Thaimaan työministeriöön saadakseen virallisen kannanoton.

Useiden marjayritysten näkemys on, että työsuhdemallilla on sekä yrityksen että poimijoiden mahdotonta toimia kannattavasti. Muutos ajaisi yritykset lopettamaan toimintansa, mikä tarkoittaisi satojen työpaikkojen menetystä. Marja-alan yritykset eivät voi toimia yhtäkkiä vain kotimaisen keruun varassa, vaikka kotimainen keruu onkin saatu kasvuun viime vuosien aikana.

Arktiset Aromit ry vastustaa asetuksen muutosehdotusta ja sen myötä työsuhdemalliin siirtymistä nopealla aikataululla ja vaatii huolellista kokonaisvaikutusten arviointia sekä vaihtoehtoisten ja mahdollisesti toimivampien ja kustannustehokkaampien ratkaisujen tarkastelua.

Arktiset Aromit ry perustelee kantaansa seuraavasti:

- Työsuhde ei ole aukoton ratkaisu hyväksikäytön poissulkemiseksi. Myös työsuhhteissa on tullut esiin räikeitä hyväksikäyttötapauksia useilla aloilla.
- Työsuhdemalli ei mahdollistaisi poimijoille riittävää kuukausiansiota.
- Työsuhhteessa olisi koeaika. Jos poimija ei suoriutuisi tehtävästään ja työsuhde jouduttaisiin irtisanomaan, poimija jäisi tappiolle. Nykyisessä mallissa kompensoidaan heikompia poimijoita.
- Työsuhdemalli lisäisi huomattavasti aikaa vievää paperityötä sekä poimijoille että yrityksille.
- Lakisääteiset työnantajamaksut lisäisivät työnantajan kustannuksia, ja poimijoiden palkkatuloa pienentäisi työntekijältä veloitettava osuus TyEL-maksusta (7,15–8,65 % palkasta)
- Poimija joutui myös maksamaan lakisääteisen osuutensa TyEL-maksuista. Kuitenkaan poimijalle ei koituisi tästä hyötyä, sillä kun työeläkettä aikanaan poimijalle tilitettäisiin, olisi kansainvälisen tilisiirron kustannukset suuremmat kuin kertynyt maksuosuus.
- Myöskään muiden, lakisääteisten sivukulujen arviointia ja niiden vaikutusta niin yrityksille kuin poimijoillekaan ei ole tehty.
- Työajan valvonta olisi erittäin hankalaa, käytännössä mahdotonta.

- Työsuhteeseen työluvalla tulevien poimijoiden lisäksi poimijoita voisi yhä tulla viisumivapaista maista tai turistiviisumilla omatoimisesti. Tämä lisäisi mahdollisuuksia harjoittaa keruuta vailla valvontaa, mikä marjalailla pyrittiin ehkäisemään.
- Rinnakkaiset järjestelmät ja niiden valvontatarpeet lisäisivät kustannuksia huomattavasti myös julkiselle sektorille. Myös tätä kustannusvaikutusta ja rahoitusmahdollisuutta ei ole arvioitu.
- Marjalain mukaisessa ennakkovalvonnassa luonnontuotealan luotettavuus on arvioitu. Kausityöasetuksessa valvonta ennakkoon olisi rajoitetumpaa ja painottuisi jälkivalvontaan. Tämä on marjalain tavoitteiden vastaista ja lisäisi riskiä siitä, että alalle pyrkisi sellaisia uusia yrityksiä, joiden prioriteeteihin ei kuulu poimijoiden asianmukainen kohtelu. Viitteitä tästä tuli esiin jo ennen marjalain voimaantuloa.
- Pahimmillaan sekava ja keskeneräinen toimintamalli mitätöisi marjalailla saavutetut edistysaskeleet ja johtaisi tavoitteiden vastaiseen lopputulokseen.

Työsuhdemalliin liittyy lisäksi lukuisia, selvitettäviä kysymyksiä:

- Vaikka tulot jäisivät alle verotusrajan, onko poimijan silti tehtävä veroilmoitus?
- Onko tulot ilmoitettava tulorekisteriin?
- Vaikuttaako asetuksen muutos muille aloille työhön tuleviin kausityöläisiin, jotka vapaa-ajallaan keräävät luonnonmarjoja?
- Miten suhtaudutaan poimijaan, joka haluaa jatkaa keruuta vapaa-ajallaan? Vapaa-ajan viettoon ei liene lakisääteisesti mahdotonta puuttua?
- Asettaako työsuhteessa tapahtuva keruu jokamiehen oikeudet uuteen tarkasteluun?
- Aiheuttaako työsuhdemallin ja rinnalla noudatettavan marjalain yhteensovittamisen ja valvonnan puutteellinen valmistelu riskin tilanteen ajautumisesta nykyistä hallitsemattomammaksi?
- Miten työsuhteisuus ja työterveyshuollon järjestämisen velvollisuus ja vastuut vaikuttavat laajemmin Suomen näkökulmasta esimerkiksi vammautumisen tai vakavan sairauden johdosta?

Ehdotukset marjalain kehittämiseksi vaihtoehtona kausityön asetusmuutokselle

Asetusmuutoksen sijaan Arktiset Aromit ry ehdottaa, että nykyistä mallia kehitetään marjalain puitteissa ja jatkamalla kauden ennakointia ja seuranta yhteistyössä sekä Thaimaan että Suomen viranomaisten kanssa.

Arktiset Aromit ry ja yritykset ehdottavat alla olevia kehittämistoimenpiteitä. Kohdat 3–5 pohjautuvat Työ- ja elinkeinoministeriön 22.12.2022 laatimaan selvitykseen luonnontuotteita keräävien ulkomaalaisten oikeudellisesta asemasta annetun lain, eli marjalain, vaikuttavuudesta (VN/23842/2022).

1. Marjoille taataan minimikilohinta, jonka alle keruukaudella ei mennä.

2. Poimijoille taataan miniminettoansio, joka poimijalle on jätävä keruukauden päätteeksi. Tämä edellyttää tarkennusta marjalakiin niin, että miniansio taataan poimijoille, jotka sitoutuvat toimittamaan keräämänsä marjat kutsuneelle yritykselle.
3. Työsuojeluviranomainen valtuutetaan valvomaan myös luonnontuotealan koordinaattorin toimintaa
4. TE-toimiston mahdollistetaan lausunnon antaminen luonnontuotealan toimijasta työsuojeluviranomaiselle ja edustustolle myös oma-aloitteisesti varmistaen tiedonluovutussääntelyn riittävyys
5. Ansioiden maksamista koskevaan 7 §:n 1 momenttiin lisätään velvoite maksaa ansiot määräajoin ja viimeistään ennen maasta poistumista.
6. Luonnontuotealan toimijan ilmoitusvelvollisuutta (marjalain 6 §:n 8 kohta) tarkennetaan tukikohdan käytön aloitus- ja lopetusajalla sekä mahdollisten muutosten ilmoitusvelvollisuudella.
7. Marjanpoimintalakia kehitetään jatkossa yhteistyössä viranomaisten ja alan yritysten kanssa ja lain toimivuutta ja vaikuttavuutta seurataan vuosittain.

Arktiset Aromit ry sekä jäsenyritykset ovat erittäin valmiita työstämään ministeriön kanssa vuoropuhelussa säädöstöä ja toimintamallia, joilla varmistetaan poimijoiden asianmukainen kohtelu ja kestävä ansiotaso sekä pystytään osoittamaan toiminnan kestävyys ja vastuullisuus läpinäkyvästi, ilman riskiä menettää koko toimiala ja kotimaisen marjan jalostustoiminta.

Arktiset Aromit ry ja
jäsenyritykset

Partanen Birgitta
Arktiset Aromit ry